

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Улибіна Віталія Анатолійовича на тему
«Формування та застосування норм професійної етики журналіста у
роботі з жертвами воєнних злочинів», поданої на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань 06 Журналістика
за спеціальністю 061 Журналістика**

Актуальність теми дослідження. Нинішнє становище розвитку журналістики в Україні обумовлене необхідністю жити та працювати в умовах перехідного періоду на зламі історичного контексту українського суспільства. Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну не лише кардинально змінило підходи до роботи та саму професію журналіста, а й дало поштовх переосмислити засадничі принципи власне всієї роботи журналіста й медіа.

Дедалі більша потреба в оперативному інформуванні й отриманні інформації підштовхує медіа до створення нових форматів співпраці з читачами, глядачами — зокрема і спільного створення контенту з місць активних бойових дій, окупованих територій та фіксації воєнних злочинів.

У той же час, женучись за ексклюзивними матеріалами та сенсаціями, журналісти та редактори часто нехтують професійними нормами етики та моралі та загальноприйнятими суспільством нормами такту у спілкуванні з людьми, постраждалими від війни. Відтак у суспільства та професійної спільноти з'являється запит на створення нових методичних матеріалів і посібників зумовлених абсолютно новою для багатьох медіа специфікою комунікативних процесів і юридичних наслідків непрофесійного підходу до збору, підготовки та публікації матеріалів, з огляду на те, що медіа водночас із висвітленням подій залишаються основною комунікативною ланкою між суспільством і владою.

Під час проведення інтерв'ю з людьми, які постраждали внаслідок воєнних злочинів та/або воєнних дій, журналіст стикається з моральною та етичною дилемою між правом аудиторії на отримання достовірної інформації та принципом «не нашкодити».

Впевнено констатуємо брак сучасних наукових робіт із пропонованої тематики. Досліджуючи напрацювання українських і закордонних науковців, можемо зробити висновок, що переважна кількість праць публікувалася в період від середини 1990-х до середини 2000-х років, що важко назвати актуальним у нинішніх умовах стрімкого розвитку та конвергенції преси й медіа.

Питання етики у своїх працях неодноразово підіймав Володимир Владимиров, зокрема у монографії «Журналістика, особа, суспільство: проблема розуміння» (Владимиров 2003) та підручнику «Вступ до спеціальності «Журналістика»» (Владимиров 2011). У дисертаційній роботі «Професійна етика журналіста на сучасному етапі розвитку демократії в Україні» (Криворучко 2003) проблему формування етичних стандартів

професійного журналіста досліджувала Світлана Криворучко. Про основи журналістської етики йдеться й у роботі Даніеля Корню «Етика засобів масової інформації» (Корню 2004).

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена відсутністю систематизованих відповідних до нинішньої ситуації моральних приписів і етичних узагальнень для роботи з потерпілими.

Водночас актуальності тема набуває й через посилений інтерес і високу довіру до засобів масової інформації, спричинених війною. Висвітлення воєнних злочинів мусить бути максимально вірогідним, без прикрас і гіперболізації «задля посилення ефекту», тож робота з цією інформацією потребує нормативності, принципи якої нададуть змогу реалізувати дослідження медіа на засадах етики отримання та поширення інформації.

Зв'язок роботи з науковою темою кафедри/факультету. Наукову роботу виконано відповідно до наукової теми кафедри журналістики та нових медіа Факультету журналістики Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Медіазнавчі студії в науковому та освітньому дискурсах» (2019-2024 рр., реєстраційний номер 012U000064) та «Новітні технології в журналістських практиках: європейські стандарти впровадження» (2025-2030 рр., реєстраційний номер 0125U002415).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та систематизувати комплекс морально-етичних норм і практичних форм, прийомів, способів роботи журналіста з особами, які постраждали внаслідок війни та/або стали свідками чи жертвами воєнних злочинів в умовах дії воєнного стану.

Завдання дослідження:

1. Вивчити та обґрунтувати поняття: стандартів журналістики, етики та моралі в історичному та сучасному розрізах.
2. Вивчити діяльність українських медіа на предмет порушень етичних і моральних принципів, виявити міри соціальної та юридичної відповідальності журналіста внаслідок порушення норм етики та моралі під час виконання обов'язків.
3. Проаналізувати діяльність закордонних медіа та журналістських спільнот на предмет сформованих етико-моральних принципів роботи з постраждалими внаслідок війни та/або особами, які стали свідками чи жертвами воєнних злочинів в умовах дії воєнного стану.
4. Охарактеризувати психологічні особливості роботи журналістів під час фіксації свідчень людей, які постраждали внаслідок війни та/або особами, які стали свідками чи жертвами воєнних злочинів в умовах дії воєнного стану.
5. Сформулювати рекомендації до морально-етичних норм роботи журналістів, які виконують професійний обов'язок у зоні бойових дій, на деокупованих чи окупованих територіях щодо дотримання етичних стандартів під час спілкування з людьми, що постраждали внаслідок воєнних дій.

Об'єктом дослідження є журналістська етика в умовах дії воєнного стану.

Предмет дослідження – механізми дотримання/порушення вимог професійної журналістської етики в Україні під час роботи з людьми, які постраждали внаслідок війни та/або стали свідками чи жертвами воєнних злочинів в умовах дії воєнного стану..

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять Для аналізу теоретико-методологічних засад наукової розробки етичних норм журналістики під час роботи з жертвами воєнних злочинів необхідно з'ясувати особливості роботи провідних українських медіа в умовах війни, а також проаналізувати досвід становлення етичних принципів роботи журналіста з постраждалими внаслідок воєнних дій чи воєнних злочинів у країнах, які мають досвід війни та роботи в зонах бойових дій. Отже, вважаємо за необхідне проаналізувати підґрунтя понять «етика» та «мораль»; С. Горевалова, С. Штурхецького, З. Казанджи, М. Бетц, Р. Говарда, Н. Петерсон, І. Куляса, у роботах яких висвітлено особливості роботи журналістів в умовах конфлікту; А. Альохіна, С. Кириченко, А. Кориневич, В. Щербаченка, Г. Янової, які досліджують питання висвітлення насильства в умовах війни; О. Вовчик-Блакитної, Т. Гурлевої — особливості психологічної допомоги у просторі медіа; В. Іванова, В. Сердюка, В. Мостового, О. Кузнецової, Т. Приступенко, чії роботи присвячені вивченню етичних норм журналістики.

Методи дослідження. Для реалізації мети та завдань застосовано комплекс методів дослідження: *Теоретичні:* ретроспективний аналіз для дослідження генези журналістської етики в науковому дискурсі; аналіз та синтез наявних дефініцій феноменів етично-моральних норм роботи журналіста, стандартів журналістики; порівняння — для зіставлення українських та міжнародних етичних стандартів журналістики, зокрема у контексті роботи з жертвами війни; узагальнення — для формування авторських висновків і рекомендацій щодо вдосконалення етичних норм роботи журналіста. *Емпіричні методи:* контент-аналіз медіаматеріалів у процесі виявлення порушень або дотримання етичних стандартів у публікаціях про людей, які постраждали внаслідок війни та/або особами, які стали свідками чи жертвами воєнних злочинів в умовах дії воєнного стану; експертне опитування (анкетування) для виявлення журналістських професійних практик, етичних дилем та рівня дотримання Кодексу етики; метод «case study» для дослідження особливостей роботи журналістів із людьми, які постраждали внаслідок війни та/або стали свідками чи жертвами воєнних злочинів в умовах дії воєнного стану; якісний та кількісний аналіз результатів експертного опитування — з-поміж якісних застосовано Interpretative Phenomenological Analysis, ІРА, який використовувався для розроблення питань анкети та подальшої інтерпретації отриманих даних, з-поміж кількісних застосовано середнє значення відповідей, відсоткове ранжування та коефіцієнт кореляції r-Пірсона на рівні достовірності $p \leq 0.01$ для встановлення кореляційних зав'язків між відповідями на питання анкети.

Для обробки результатів експертного опитування застосовано семантичну диференціальну шкалу та п'ятиступеневу шкалу Лайкерта та для

інтерпретації отриманих результатів опитування частково було використано інструменти штучного інтелекту — зокрема, мовну модель ChatGPT (OpenAI, 2023). Інструменти штучного інтелекту використовувалися виключно як допоміжний засіб для технічного структурування та редакційного уточнення окремих текстових формулювань. Усі інтерпретації результатів, аналітичні узагальнення та наукові висновки виконані автором самостійно.

Також було застосовано міждисциплінарний підхід, оскільки етичні норми та робота з людьми, які постраждали внаслідок війни та/або стали свідками чи жертвами воєнних злочинів в умовах дії воєнного стану є явищем на межі етико-нормативного аналізу, психологічного підходу, дискурс аналізу та ґрунтується на гуманістичній парадигмі та нормативно-ціннісному підході, суспільного та психологічного знання.

Емпіричну базу дослідження становлять результати контент-аналізу журналістських матеріалів щодо висвітлення воєнних злочинів, дані експертного опитування журналістів. У межах контент-аналізу було проаналізовано 17 оригінальних матеріалів (кейсів) українських медіа та похідних від них – репости, поширення, коментарі, копіпаст та ін. (зокрема «ТСН», «Полтавська хвиля», «Аргумент», «Головні новини. Кривий Ріг», «Сіль.Медіа», «ЦЕНЗОР.НЕТ», «АНТИКОР», «ПРЕСТУПНОСТИ.НЕТ», «БУКВИ», «МикВісті», «КИЇВВЛАДА», «Кореспондент»), відібраних за тематикою висвітлення воєнних злочинів та взаємодії з жертвами воєнних злочинів. Критеріями аналізу були: наявність / відсутність інформаційної згоди, резонансність, достовірність, точність, відокремлення фактів від коментарів, розуміння етичної відповідальності журналіста як поєднання професійних, психологічних та безпекових вимірів. Крім того, проведено експертне опитування, що охопило 119 респондентів-журналістів, які мають досвід роботи в українських медіа в умовах дії воєнного стану.

Наукова новизна одержаних результатів та теоретичне значення полягає в тому, що:

- *удосконалено* підходи до розуміння професійної етики журналіста в умовах дії воєнного стану та досліджено етичні норми журналістської діяльності у роботі з людьми, які постраждали внаслідок війни та/або особами, які стали свідками чи жертвами воєнних злочинів в умовах дії воєнного стану (період 2022 — до нині) як окремий напрям професійної етики;
- *уточнено й обґрунтовано* трансформацію ролі журналіста від інформатора до чутливого комунікатора, який взаємодіє з людьми, що зазнали психічної травматизації та/або стали свідками чи жертвами воєнних злочинів;
- на основі теоретичного та емпіричного дослідження *доопрацьовано* перелік етичних пасток та основні етичні дилеми сучасної журналістики в умовах дії воєнного стану та у процесі роботи з людьми, які постраждали внаслідок війни та/або особами, які стали свідками чи жертвами воєнних злочинів — конфлікт між правом на приватність і суспільним інтересом, між оперативністю та достовірністю, між правдою і принципом «не нашкодити»;

- на основі емпіричного дослідження практик українських журналістів та аналізу публікацій українських медіа виявлено розрив між декларованими нормами Кодексу етики та реальною професійною практикою;

- *обґрунтовано* необхідність розширення чинного Кодексу етики журналіста з урахуванням специфіки роботи з людьми, які постраждали внаслідок війни та/або особами, які стали свідками чи жертвами воєнних злочинів в умовах дії воєнного стану, зокрема в частині психологічної чутливості, травмоорієнтованої комунікації та безпекових аспектів;

- *розроблено* схему прийняття журналістами етичних рішень про публікацію / не публікацію матеріалів, які потенційно можуть надати шкоду для учасників публікації та користь цієї новини для суспільства, коли мова йде про людей, які постраждали внаслідок війни та/або є свідками чи жертвами воєнних злочинів; розроблено алгоритм проведення інтерв'ю з жертвами воєнних злочинів, постраждалими внаслідок війни, свідками та очевидцями кризових подій;

- *подальшого розвитку набули* підходи до застосування базових журналістських стандартів (достовірності, точності, відокремлення фактів від коментарів) у контексті роботи з людьми, які постраждали внаслідок війни та/або особами, які стали свідками чи жертвами воєнних злочинів в умовах дії воєнного стану; розуміння етичної відповідальності журналіста як поєднання професійних, психологічних та безпекових вимірів; теоретичні уявлення про журналістську етику як міждисциплінарне явище на перетині журналістики, етики, психології та права; концептуалізація етичних стандартів журналістики в умовах дії воєнного стану.

Практичне значення дослідження. Отримані результати доречно застосовувати для документування та фіксації воєнних злочинів, психологічних особливостей роботи журналістів із жертвами воєнних злочинів, етичних стандартів роботи журналістів. Результати дослідження також можна буде застосовувати у викладанні професійних дисциплін для здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти зі спеціальності 061 Журналістика, під час підвищення кваліфікації фахівців, для саморозвитку та самонавчання.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, окремі частини та практичні результати дисертації представлено в тезах та доповідях на 8 науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних*: «Медіакommунікації в діалозі культур: виклики європейської інтеграції для української освіти і науки» (02 червня 2023 р., м. Київ, Україна), «Working peculiarities of journalists and PR and media professionals during martial law in Ukraine» (October 3–4, 2024. Riga, the Republic of Latvia), «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій» (08 жовтня 2024 року, м. Київ, Україна), «Актуальні проблеми медіапростору» (17 квітня 2025 року, м. Київ, Україна), «Європейські стандарти етики у журналістиці, рекламі та PR» (12 червня 2025 року, м. Київ, Україна); *всеукраїнських із міжнародною участю*:

«Українська журналістська освіта: історія, сучасність, перспективи розвитку» (16–17 грудня 2025 року, м. Київ, Україна); *всеукраїнських: «Соціокомунікаційні тенденції в медійному та науково-освітньому дискурсах»* (22 травня 2024 р., м. Київ, Україна), «Соціокомунікаційні тенденції в медійному та науково-освітньому дискурсах» (22 травня 2025 року, м. Київ, Україна).

Основні результати дисертаційної роботи обговорено й отримано позитивну оцінку на засіданнях кафедри журналістики та нових медіа, семінарах та щорічних звітних науково-практичних конференціях аспірантів Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (м. Київ, 2022-2026 рр.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у 10 наукових публікаціях, із них 9 – одноосібних, 1 – у співавторстві. Зокрема: 3 статті (з них 1 у співавторстві) у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 7 публікації, у яких додатково висвітлено результати дисертації.

Наукові статті, опубліковані у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України

1. Улибін, В. (2024). Етичні принципи журналістики в оприлюдненні матеріалів про жертв війни. *Інтегровані комунікації*, № 1 (17), 161-170. DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.1721>

2. Улибін, В.А., Колісник, Ю.В. (2025). Свобода вираження та свобода слова у контексті стандартів роботи журналіста зі свідками та жертвами воєнних злочинів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського, серія «Філологія. Журналістика»*, Том 36 (75), № 4. Частина 2, 243-250. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.4.2/38>

3. Улибін, В. (2025). Модель «скринька Поттера» як інструмент етичного обґрунтування журналістських рішень в умовах війни. *Інтегровані комунікації*, (2 (20)), 73-79. DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-2652.2025.29>

Публікації, у яких додатково висвітлено результати дисертації

1. Ulybin, V. (2024). The role of the media in the coverage of military conflicts: impact on society. Working peculiarities of journalists and PR and media professionals during martial law in Ukraine (October 3–4, 2024. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, P. 31-34.

2. Улибін, В. (2024). Психологічні аспекти діяльності журналіста у контексті роботи з жертвами воєнних злочинів. Збірник тез наукових доповідей Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Соціально-психологічна підтримка особистості в умовах суспільних трансформацій» 08 жовтня 2024 року. Київ: Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, С. 159-160.

3. Улибін, В.А. (2025). Морально-етичні межі журналістики у висвітленні матеріалів про жертв воєнних дій. Актуальні проблеми медіапростору: зб. доп. наук.-практ. конф. Київ–Вітербо, С. 234-237.

4. Улибін, В.А. (2025). Робота воєнного журналіста у контексті дотримання етичних норм при публікації матеріалів про жертв воєнних злочинів. Соціокомунікаційні тенденції в медійному та науково-освітньому дискурсах: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 22 травня 2025 р.) / упоряд. Н. М. Вернигора. Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, С. 119-123.

5. Улибін, В.А. (2025). Етичні норми та принципи журналістської діяльності: дилеми у міжнародному та національному контекстах. Європейські стандарти етики у журналістиці, рекламі та PR : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, С.136-139.

6. Улибін, В.А. (2026). Свобода слова та етичні виклики журналістики під час війни. Українська журналістська освіта: історія, сучасність, перспективи розвитку: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю / упоряд. Ю. Бондар, А. Волобуєва, І. Євдокименко, Н. Желіховська, Н. Сидоренко. Київ, С. 261-264.

7. Улибін, В. (2023) Етичні аспекти роботи журналіста в умовах воєнного стану. Інтегровані комунікації. № 1 (15). С. 95-103. DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2023.1512>

Особистий внесок здобувача. Репрезентовані в дисертації наукові результати отримано автором самостійно. У публікації в співавторстві з Колісником Ю.В. «Свобода вираження та свобода слова у контексті стандартів роботи журналіста зі свідками та жертвами воєнних злочинів» автору належить аналіз понять «свобода вираження» та «свобода слова» у сучасному науковому дискурсі, їхні юридичні та законодавчі аспекти функціонування, характеристика стандарту журналістики в авторській редакції та відповідно до нинішньої ситуації роботи журналіста в умовах воєнного стану та бойових дій в країні, власні визначення понять журналістського стандарту та журналістської етики.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, списку публікацій, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (201 позиція, з-поміж яких 40 — іноземними мовами), одного додатку (на 9 сторінках). Праця містить 16 таблиць та 12 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки, із них основного тексту 194 сторінки.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

Дотримання здобувачем академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, в яких висвітлено наукові результати дисертації.

На підставі вивчення тексту дисертації і наукових публікацій, результатів автоматизованої перевірки на плагіат та їхньої експертної оцінки встановлено, що дисертація і наукові публікації виконані самостійно, не містять академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, самоплагіату. Усі використані здобувачем в тексті дисертації свої наукові праці без посилання на ці праці були попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дисертації та вказані в анотації дисертації.

Відповідність змісту дисертації галузі знань та спеціальності. Зміст дисертації відповідає галузі знань 06 Журналістика, спеціальності 061 Журналістика.

Рішення.

1. Дисертація Улибіна Віталія Анатолійовича на тему «Формування та застосування норм професійної етики журналіста у роботі з жертвами воєнних злочинів», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 06 Журналістика за спеціальністю 061 Журналістика, є завершеною, самостійною роботою, що містить науково обґрунтовані результати, актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення і відповідає п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023.

2. Дисертація Улибіна Віталія Анатолійовича та наукові публікації, в яких висвітлено наукові результати дисертації, виконано на належному науковому рівні з дотриманням академічної доброчесності.

3. Улибін Віталій Анатолійович на високому рівні оволодів методологією наукової діяльності, набув теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Здобувач вільно володіє матеріалом.

4. Рекомендувати дисертацію Улибіна Віталія Анатолійовича до публічного захисту у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження В.А. Улибіну ступеня доктора філософії з галузі знань 06 Журналістика за спеціальністю 061 Журналістика.

Головуюча –

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри журналістики та нових медіа
Факультету журналістики
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Інга ПОГРЕБНЯК
КИЇВСЬКИЙ МІСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Код ЄДРПОУ 45307965
Власний підпис
І. Погребняк
ЗАСВІДЧУЮ
[Підписи]